

KRĘCIĆ (53) *vb impf*

inf kręcić (10). ◇ *praes 1 sg* kręcę (10), [kręcę]. ◇ *2 sg* kręcisz (1). ◇ *3 sg* kręci (10), krąci (1) *GoslCast*. ◇ *3 pl* kręcą (10). ◇ *praet 3 sg m* kręcił (2). ◇ *3 pl m pers* kręcili (2). *subst* kręcili (2). ◇ *imp 2 sg* kręć (1). ◇ *2 pl* kręcicie (1). ◇ *con 3 sg m by* kręcił (1). ◇ *part praes act* kręcąc (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XIX w.

1. *Wprawiać w ruch obrotowy, wirowy; poruszać w różne strony, chwiać, miotać; torquere Mącz, Cn; gyrare, offlectere Mącz; sinuare, tortare Calep; exagitare Vulg; circumrotare, contorquere, convertere, declinare, obvertere, vertere Cn (26) : Gyro, Kręcę/ Obracam. Mącz 150d, 261b; [Kręcę/ et krącam. Item, Kręcę/ et kręciam/ Flecto, torqueo, in gyrum ago. Volck liiv].*

kręcić co (2): Aleksander śmiały, Mając lampart na sobie i łuk nałożony I miecz, a kręcąc w rękę oszczep ustalony, Wyzywał co męzszych [!] z wojska przeciwnego KochMon 19; Kręcicie/ gryźcie heretycy/ ten dobrze mocną ręką wbity goźdź/ nie rufzyćie go z mieyfcá/ y zęby połamiecie. SkarKaz 158a.

kręcić czym [= co] (6): RejWiz 87, 111; człowiecze coś ieft/ á iáko cie piłmo zowie/ zefchłą trawą/ ździebłkiem co im wicher kręci/ popiołem/ prochem/ błotem/ glina/ á nákoniec drzewem s korzenia wykręconym RejPos 163. Cf W porównaniu, Zwroty.

W porównaniu [czym co] (1): Piekielne y niebiekie y zymłkie mocarze/ Włzytko to on [Bóg] iáko chce w ocemgnieniu skarze. Włzytkim on tym by wicher máłym źdzyebłkiem kręci RejWiz 186.

Zwroty: »głową kręcić« (1): Oczy wywraca/ głową kręci: to chce mowić/ To zámilknie. KochOdpr D.

»oczyma kręcić« (1): Oculis vestigare, Oczimá kręcić/ y tám y lám źrzcć. Mącz 490b.

Szereg: »i tam i sam kręcić« [szyk 1 : 1] (2): Torto – I tam i lam kręcę. Calep 1074b, 983h.

W przeni (8) :

Zwroty: »[czym co] w koło kręcić« = ujeżdżać. ujarzmiac, trzymać na wodzy, opanowywać (1): Przetoż y tákowego złego wzrużenia ferdecznego/ czelnieyłzi Pánowie powściągáć máią/ á rozumem ie iákoby w koło kręcić [ac tanquam in gyrum rationis ducendae]/ y rozruchow wyftrzegáć się pilnie máią ModrzBaz 27.

»kręcić szyją« = collum torquere Mącz (5): Y ti lie mieczefs tą mową Yz zufalcza kotem zową Kręcąc czu kotowie líiyą Kiedy łobie wńcz podpiyą A ziedna to liedra rzeczą RejRozm 395; Za dzyfyejłłego žiwotá Ieft wliudziech taka proftota Iż czo jm dają to piyą A też drugi kręciy líiyą [...] (did) Kupiecz wypiwłfy Trank od Kołmufa Plebánowy tranky zruczył. (–) RejKup q7v, x2; Bo wierz mi że w tey lánney tám bez ługu myią/ Ale vřrzyłz źec bárwierz przykro kręci líiyą. RejWiz 75v; Collum torquere, Kręcić/ wierćieć líyyą. Mącz 459a.

Wyrażenie:bibl. »mgły, ktore wicher kręci« (2): A nye pyłłnefz to y prozne flowá mowya? [...] Nye fázłz to mgły/ ktore wicher kręci [nebulae turbinibus exagitatae Vulg 2.Petr 2/17]? KromRozm I Ev, D2v.

Przeni: Kierowác, powodowác [kim] (2) : RejWiz 9v; Zá ftarych ludzi pierwey nie wiele piłfano/ [...] Controwerłiy piłánych nigdy nie czynili/ Ięzyczni Prokuraći Sędzią nie kręcili. BielRozm 34.

a. *Giąć, zginać, wykrzywiać; lentare Mącz; pertorquere Calep (3)* : Lento, Kręcę ozinię miętko Unde lentandus remus apud Vergilium, Kręcony łtyr. *Mącz* 189a; *Calep* 793a.

kręcić czym [= co] (1): Bo z młodu iáko witkę krzywo álbo proście Poštáwifz/ to iuz więc ták do łtárości roście. Ale gdy podprochnieie trudno iá iuz kręcić/ Bobys iuz y s korzeniá musiał wżytko łtręcić. *RejWiz* 88v.

b. *Wyrywać, łamać, burzyć [co] (1)* : By młode dźiatki gráiąc poskákuią łnádnie. Drugi łkacząc niebácznie/ goleni nátrąci/ Alic o iednéy nodze/ wkoło wżytko krąci. Drugi go pięściá w łzyię/ coć winien chudźino/ Miiác było z dáleká/ máluczka dziećino. [Cf Quasi pueri parvi, caducum sicubi Offendimus pedem, lapidem ubi offendimus, Pugno insequimur; a quo illico fugiendum erat] *GosłCast* 42.

2. *Nawijać [co około czego] (1)* : wielkie pálce v nog bywáią zwiázáne/ á powroz od nich około ośi v kołá kręcą/ áby ták obracánim kołá ciáło złoczyńce ku wypowiedźieniu prawdy było ciágniono. *GroicPorz* iiv.

3. *Wytwarzać coś przez obracanie, toczenie, zwijanie; torquere Mącz; turbinare Calep [w tym : co (7)] (9)* : *RejZwierz* 117; *BielKron* 129v; Funein torquere, kręcić powróz. *Mącz* 459a; *Calep* 1074a, 1094b.

kręcić z czego (2): *RejFig* Cc3v; gdy gromnicę fwięcą/ Włóżywłzy ná nię błáźká/ co też z wołku kręcą *RejZwierz* 106v.

kręcić na co (1): niewiáfty y dzyewki porzázály łwe wárkocze/ á ná cięćiwy kręciły. *BielKron* 152.

W przén [co] (1) : (*nagł*) Trzecie Wići. (–) NVż moje miłe Wići/ toć was długo kręcą [...] Bo oni ná gránicach/ będą trzy kroć bići/ A niżli ich rátuia/ ty zawiędle wići. *RejZwierz* 103.

4. *Przeinaczać, naciągac, fałszowac argumentację; torquere Mącz; detorquere PolAnt (15)* : *RejKup* aa5, dd3v; Bo abo tego vczynic nie może/ abo żadném piłmem bożem (chyba żeby kto chciał kręcić) nie może być ktemu przymuřon *MurzNT* 33v; Bá iuz ty kręc iáko chcesz radz fię Sofiftyki/ A okáz wdzytek rozum łwoy ná ty práktiki Tedy tego dowody nie pokażesz twemi *GrzegRóżn* N3v; *ModrzBaz* 98v.

kręcić co (6): *Mącz* 459a; ktore [*listy*] nie vczeni y niełtáteczni kręcą/ iáko y ine piłmá/ ku włáfnemu łwemu zátroceniu. *BudNT* 2.Petr 3/16; *ModrzBaz* 28v; *CzechEpPorz* **2; iż oni nie piłmo/ ále rozumienie łwoie piłmem zowiá: kręcąc ie y odmiátáiąc iáko chcą/ á ná żadnego fię oycá ś. Doktorá/ y kościołá wżytkiego rozłádek nie dáia. *SkarKaz* 418a; Poćiągałby káždy práwo zá łobą/ y ná łwoię łtronę kręcił. *SkarKazSej* 698a.

kręcić czym [= co] (2): Gdy Sędźiowie z Szczekułámi poczną Práwem kręcić/ Aby iedno ná obudwu łtronách co wymęczyć. *GroicPorzRej* C3v; *RejWiz* 162.

kręcić czym [= za pomocą czego] (3): *GliczKsiąż* Gdy; Pátrz dźiwney zdrády y chytróści Kálwinowey/ iákoć iá dźiwnie kręci. Z łtrony Bożey/ powiáda/ nie łą to znáki gołe [...] złtrony łudzi przedsię [...] znáki gołe zołtáia. *WujJud* 249v; *CzechEpPorz* **2v.

Szeregi: »wikłac i kręcić« (1): rzecz prořtą y iálną przez fię/ dźiwnymi iákimiś áłlegoriámi [...] wikłá y kręcą/ że fię y łámi z niey wykroćić y wywikłac nie mogá. *CzechEpPorz* **2v.

»kręcić (a) wywracac« (2): by też był nyewyedzieć yákim Filozoffem/ á nyewedzyeć yáko rozumem kręcić á wywracac vmyáł *GliczKsiąż* G6; *Mącz* 459a.

5. [*Kluczyć, robić zakręty*: IVżem sie dziś nápatrzyli/ Záiácow iáko kręcili. Gdy ieden łbem z gory toczel/ A Lis go chytry przełzkoczel. *BielawMyśl* F3v.]

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2)* : Torqueo, Kręcę/ wiyę/ krziwię *Mącz* 459a; *Calep* 1074b.

Synonimy: 1. obracać, wiercić; a. krzywić; 3. toczyć, wić; 4. wikłać, wywracać; 5. kluczować.

Formacje współrdzenne: kręcić się, nakręcić, okręcić, pokręcić, skręcić, ukręcić, wykręcić, wykręcić się, zakręcić; kręcać, nakręcać, okręcać, obkręcać, odkręcać, powykręcać, przykręcać, rozkręcać, skręcać, wkręcać, wykręcać.

Cf **KRĘCENIE**, **KRĘCIWOJ**, **KRĘCONY**

MB